

Některé otazníky kolem taktického zpravodajství, HUMINT a CI *(Nové poslání a úkoly)*

Autor následujícího článku na základě některých historických faktů poukazuje na otázky kolem místa taktického zpravodajství, jeho úkolů a vztahu se strategickým zpravodajstvím. Zvláště se zabývá novou úlohou taktického zpravodajství v nebojových (mimoválečných) operacích. Pozornost věnuje potřebě získávání informací v podstatně širším rozsahu, který překračuje jeho úroveň. Současně věnuje pozornost i zpravodajství z lidských zdrojů a obrannému zpravodajství. Objasňuje jejich roli v operaci, způsoby činnosti, možnosti spolupráce a využití získaných informací.

Vojenské zpravodajství, jako specifická součást zpravodajství, hrálo v dějinách vždy prioritní roli. Bylo snahou všech panovníků a vojevůdců znát síly a možnosti protivníka, využít jeho slabiny k dosažení vítězství. V moderních armádách Evropy vzniká jako specifická vojenská organizace někdy na počátku dvacátého století. Dá se říci, že je to v souvislosti s první světovou válkou. V armádě ČSR mělo své místo sice od počátku jejího vzniku, ale svou roli začalo hrát až mnohem později, tj. v souvislosti s ohrožením ČR fašistickým Německem.

Taktické zpravodajství je nedílnou součástí vojenského zpravodajství. V počátcích budování československé armády mu nebyla zpravodajskými orgány věnována nijak zvláštní pozornost, protože mělo za úkol zajistit informace o jednotkách nepřítelů pouze z taktické hloubky, což řešily průzkumné jednotky, a tak se také taktické zpravodajství stalo se spíše součástí činnosti velitelů, kteří úkolovali průzkum. V uvedeném období zpravodajské orgány na štábech divizí řešily spíše úkoly získávání informací ze zahraničí prostřednictvím agenturní činnosti. To vše se potom odrazilo i v průběhu druhé světové války, kde pozornost byla věnována především průzkumu. O zpravodajských orgánech, které byly ve struktuře bojových svazů a svazků, a tedy nepracovaly na strategickém stupni, se nijak zvláště nemluví a obdobný osud potkal i operační zpravodajství.

Také v poválečném období vnitropolitická situace a orientace na armádu Sovětského svazu nedávala nějakou možnost pro rozvoj taktického zpravodajství. Nakonec to lze ukázat i na tom, že všechny otázky byly chápány a řešeny pod pojmem průzkum. A proč? Protože překlad ruského slova „razvedka“ byl zjednodušen pouze na pojem „průzkum“. Přitom pro překlad pojmu zpravodajství z češtiny do ruštiny má ruština překlad „razvedka“ a „agentstvo“. Snad proto nebyl pojem zpravodajství použit, ale jako by ponechán pro označení činnosti někoho či něčeho, co bylo pouze tam nahoře, až na vrcholovém velení. Bylo však zajímavé, že přesto na všech stupních velení byl ale i za této situace používán název zpravodajské orgány a zpravodajský náčelník pro osoby pracující v tomto systému s informacemi.

Odhlédneme-li od časového hlediska je zajímavé, že něco podobného máme zde v AČR i dnes při překladech slova *intelligence*. I toto slovo je mnohdy překládáno jen jako průzkum, a ne zpravodajství, zpravodajská činnost, zpravodajská informace apod.

Jestliže strategické zpravodajství je svázáno více s politikou, potom taktické i operační zpravodajství bylo a je vždy svázáno s bojovou činností vojsk. Z toho často pramení i určitý odstup strategického zpravodajství od operačního a taktického. Je řada lidí, kteří by rádi

z různých důvodů chtěli takové oddělení prosadit. A neplatí to pouze pro AČR. Vskutku „zářným příkladem“ v historii je německý *Abwehr*, který věnoval hlavní pozornost vysokému, tedy „strategickému zpravodajství“. Operační a taktické zpravodajství bylo pouhým „frontovým zpravodajstvím“, které bylo chápáno mnohdy pouze jako použití průzkumných jednotek.

Právě „frontové zpravodajství“, které bylo v míru vcelku opomíjeno, si získalo významné postavení v průběhu druhé světové války. „Frontové zpravodajství“ mělo své služebny na jednotlivých okružových velitelstvích. Dnes bychom tyto služebny nazvali zpravodajské štáby.

Zajímavou ale je skutečnost, že na generálním štábu bylo také oddělení „cizí vojska východ a západ“, které bylo samostatným subjektem, ale nebylo s *Abwehrem* nijak propojeno. V některé literatuře bylo nazýváno jako studijní oddělení, dnes bychom je nazvali analytické.

Taktické zpravodajství mělo vždy relativně jednoduchou úlohu. Zásadní informace kdo, kdy a kde zahájí agresi, provede hromadný úder letectva a další otázky, které se vyznačují značnou mírou neurčitosti, řešilo strategické zpravodajství.

Pro operační i taktické zpravodajství byl zde již konkrétní nepřítel, jehož organizaci, výzbroj, výcvik, názory na způsoby vedení boje byly známy. Ze známých informací bylo možno vytvořit představu o jeho bojové sestavě, způsobech vedení boje, bojových možnostech apod. K tomu bylo nutné pouze znát řadu dat a údajů, které po vzájemném porovnání a doplnění, daly požadovaný výsledek – zpravodajskou informaci pro rozhodování velitele.

Z hlediska prostoru vedení boje nebo operace se jednalo zpravidla o území, o kterém jsme měli již velkou řadu informací. Na tomto území se často cvičilo, a když ne skutečně fyzicky, tak alespoň na mapách. Řada důstojníků zpravodajských a operačních oddělení znala nazpaměť důležitá města, vodní toky a terénní překážky i s možnostmi jejich překonávání. Při rozhodování si často dokázala vybavit území i bez mapy.

Změna v poměru sil ve světě ale přinesla i řadu nových úkolů pro AČR. Nové posláná a úkoly armád NATO vedlo zcela ke změně obsahu úkolů vojenského zpravodajství a v něm i taktického zpravodajství. Nové, nebojové úkoly v nebojových (mimoválečných) operacích (*MOOTW – military operations other than war*) staví vyčleněné jednotky do zcela jiné situace. Kompaktní nepřítel se zcela známými organizacemi vojsk, výzbrojí, doktrínou a dalšími známými fakty, zcela zmizel. Místo něj stojí před zpravodajskými orgány zcela nová situace. Nepřítel, který vlastně není nepřítelem, a mnohdy není ani potencionálním protivníkem. Konflikt, ve kterém nemáme bojovat a dokonce je zde i více stran v konfliktu, ke kterým musíme mít stejné a rovnoprávné vztahy.

Je zde rovněž civilní obyvatelstvo, které může tvořit další ze stran v konfliktu. A to obyvatelstvo není ani vlastní, ale ani nepřátelské. Mohou zde existovat různá etnika, různé skupiny obyvatelstva svázané různými svazky, rozdílná náboženství a politické strany. Ty budou mít řadu rozdílných názorů na řešení různých problémů. Může mezi nimi docházet k různým vazbám, které se změnou problémů a časem mohou měnit.

Jsou zde nejen oficiální, ale i neoficiální vůdci, kteří mají různý vliv na chování a jednání lidí. A jsou zde polovojenské a nevojenské organizace, které se mohou chovat různým způsobem. Mohou napomáhat v plnění humanitárních úkolů, ale stejně tak je narušovat a nebo se chovat neutrálně.

Úloha ekonomiky není rovněž zanedbatelná. Pokud v oblasti odpovědnosti neexistují možnosti zaměstnání a výdělků pro místní obyvatelstvo, bude to určitě přičítávat veliteli vrásky na obličej. Stejně tak bude mít nemalý vliv černá ekonomika. Existence zásob, skladů,

komunikací pro zásobování, možností stravování a ubytování utečenců, možností zdravotní péče pro ně, to vše a řada dalších vlivů bude novým jevem působícím na činnost vojsk.

Na vedení mírových operací mohou ale mít vliv i sousední státy a jiné mocnosti, které si potřebují zachovat svůj vliv v regionu. Stejně tak mohou mít vliv na region masové sdělovací prostředky, které svou činností mohou ovlivnit lidi. Svými aktivitami v regionu mohou ovlivňovat náladu a postoje obyvatelstva i různé nevládní, mírové a humanitární organizace, které se budou snažit pomoci postiženým.

Vyhodnocení vlivu uvedených zcela nových faktorů, které mohou mít vliv na vedení operace, není pouze v kompetenci strategického zpravodajství. Specifika působení nových faktorů se mohou projevovat zcela odlišně v prostoru odpovědnosti velitele jednoho praporu, proti vlivům jiných faktorů v prostoru odpovědnosti velitele jiného praporu či brigády. Všechna specifika musí hodnotit zpravodajské orgány s potřebným předstihem a přicházet včas s návrhy pro velitele.

Z uvedené specifiky zpravodajské činnosti vyplývají i časté a různé změny v organizaci zpravodajských štábů, začleněných do jednotky plnící úkoly v nebojové operaci. Složení zpravodajského štábu se zpravidla liší od tabulkové mírové organizace, protože postavené úkoly jsou různorodé a zahrnují kromě otázek vojenského charakteru i otázky související s historií, politickým vývojem, politickými stranami a představiteli, sociální, ekonomickou a etnickou situací a řadou dalších otázek. K tomu může být zpravodajský štáb doplněn specialisty na danou oblast, tlumočníky a dalšími potřebnými pracovníky, kteří jsou schopni lépe hodnotit nevojenské aspekty.

Pro podporu činnosti národního zpravodajského štábu v nebojové operaci může být vytvořena tzv. národní zpravodajská buňka (*NIC – National Intelligence Cell*), která má významnou roli při řešení otázek zpravodajské podpory taktických velitelů a jejich zpravodajských štábů.

Zvláště důležitou oblastí je řízení zdrojů informací, které je možno získávat různými cestami. Základním zdrojem informací budou vždy informace získané od pohyblivých hlídek, ale i od hlídek na kontrolních stanovištích. Vytěžení informací je nesmírně důležité, protože i nepatrný poznatek může v mozaice informací být tím kamínkem, který umožní poznat obraz situace. Významným zdrojem informací jsou SIGINT (*signals intelligence – rádiový průzkum*) a IMINT (*imagery intelligence – optoelektronický průzkum, týká se leteckých a družicových snímků*), které dovolí získávat poznatky i z území, které patří do prostoru zpravodajského zájmu. Zvláště využití bezpilotních průzkumných prostředků přináší řadu důležitých informací.

Specifickou oblastí, která je zvláště využívána v mírových operacích, je HUMINT (*human intelligence – informace z lidských zdrojů*), který chápeme jako zpravodajskou činnost, při které jsou zpracovávány informace získané od osob. Právě informace od místního obyvatelstva jsou základem poznání nálad, postojů, jejichž poznání pomůže veliteli při řešení složitých úkolů operace v prostoru jeho odpovědnosti. Tento úkol vyžaduje zvláštní přípravu osob, které HUMINT provádějí, protože v rámci jejich zpravodajské činnosti se prolínají prvky klasického výzvědného zpravodajství s úkoly kontrarozvědného zpravodajství. Velké poznatky o této práci má armáda USA, které jsou publikovány v odborném tisku.

Z publikovaných zkušeností armády USA vyplývá, že velitel v MOOTW spolupracuje s mnoha koaličními partnery a národními orgány hostitelského státu, přičemž každý z nich má rozdílné národní zájmy. Musí koordinovat svůj postup s dalšími vládními agenturami, které mají své vlastní místní zájmy. Musí se rovněž sám stykat se širokým spektrem civilistů, kteří mají

vliv na místní situaci: opoziční politici, vojáci, civilní demonstranti, uprchlíci, zaměstnanci z místní populace, místní i zahraniční zástupci médií, nevládní organizace a nespočetné skupiny osob z aktuálních nebo potenciálních ozbrojených frakcí. Právě vzájemné působení lidí mezi armádou i civilisty je dominantní téma v MOOTW.

Možnost vytvoření neočekávané krize a dlouhá doba mise vyžaduje v takovém prostředí synchronizaci všech nástrojů, které má velitel k dispozici: všech akcí vojska, vojenské policie, orgánů pro civilní záležitosti, psychologické operace (*PSYOPs – psychological operations*), veřejné záležitosti a mluvčích, styčných důstojníků a podpůrného personálu. Za této situace právě kontrarozvědka a HUMINT budou hrát rozhodující úlohu v získávání odpovědí na velitelské zpravodajské požadavky.

HUMINT zahrnuje řadu forem činností k získávání informací otevřeným sběrem, jako jsou výslechy válečných zajatců, rozhovory s vlastními státními příslušníky, příslušníky jiných států ze zahraničí, příslušníky národní komunity, kontakty s úředníky na místních i zahraničních úřadech.

Úkolem kontrarozvědného zpravodajství (*CI – counter-intelligence*) je **aktivní** shromažďování informací k ochraně vlastních vojsk před špionáží a zpravodajskou činností vůbec, sabotážemi, atentáty vedených ve prospěch kterékoliv strany v konfliktu, cizí vlády, či zahraniční organizace nebo osoby, nebo před mezinárodním terorismem. K shromažďování informací užívá CI širokou škálu metod a v jejich zpracování využívá rovněž všezdrojové analýzy.

Funkce a způsoby sběru informací CI jsou podobné jako u HUMINT, protože vychází z vytěžování lidských zdrojů. Přístup ke zdrojům informací je ale odlišný. V řadě případů totiž využívá pro svou činnost i práva oficiálního výslechu a mnohdy i spolupráce se zahraniční zpravodajskou nebo bezpečnostní službou.

Zkušenosti Spojených států v Somálsku ukázaly, že některé činnosti při sběru informací vedené HUMINT a CI se mohou střetnout, pokud nejsou důkladně koordinovány. Obě zpravodajské služby mohou zužitkovat stejné zdroje, což může mít za následek zdvojení úsilí a nedorozumění. Obě součásti, tj. HUMINT a CI, mohou soustředit své úsilí na stejné požadavky na informace a mohou tak ponechávat stejné mezery ve znalostech velitele. Hrozí také nebezpečí při výměně informací v tom, že může dojít ke kruhovému potvrzování zpravodajských informací.

Taktické zpravodajství po začlenění armády ČR do NATO se dostalo do zcela nové pozice. Od řešení cvičných úloh v rámci taktických a velitelsko-štábních cvičení, přešlo k plnění mimořádně vážných úkolů v rámci plnění nebojových operací. To bude přinášet řadu nových požadavků k řešení mnohem širší zpravodajské spolupráce než dosud. Získané zkušenosti z těchto operací ale ukazují, že zpravodajští důstojníci AČR jsou schopni tyto nové úkoly plnit a podílet se na nich společně se spojenci s plnou zodpovědností.

Použité prameny:

- FOXEN P.J. Defining CI and HUMINT requirements. *Military Intelligence Professional Bulletin*. Forth Huachuca, 1999.
- PICK M. W. RENTNER K. S., DUKAT R. J. CI and HUMINT in Multinational Operations. *Military Intelligence Professional Bulletin*. Forth Huachuca, 1999.